

Муниципальное бюджетное общеобразовательное учреждение
Средняя общеобразовательная школа с.Арыг-Бажы
муниципального района «Улуг-Хемский кожуун Республики Тыва»

«Рассмотрено»
Руководитель ШУМО
_____/Хактыг-оол Ч.Д./
Протокол № ____
«__» _____ 2024г.

«Согласовано»
зам.директора по УВР
_____/Дамба В.В./
«__» _____ 2024г.

«Утверждаю»
директор школы:
_____/Кыргыс И.Д./
Приказ № 58
от «__» _____ 2024г.

Рабочая программа
по учебному предмету «Родной (тувинский) язык»
на 2024-2025 учебный год

Степень обучения: основное общее образование
Уровень общего образования: базовый
Класс: 11
Срок реализации: 01.09.2024 – 30.05.2025г
Количество часов: в год - 34ч., в неделю – 1ч.

Рабочая программа разработана на основе примерного плана «Тыва аас чогаалы болгаш литературы» для общеобразовательных учреждений 5-11 классы, К,2021г.
Учебник общеобразовательных организаций Е.М.Куулар, Н.Д.Сувандии, С.Э.Лопсан
Тыва дыл, К,2023г.

с..Арыг-Бажы, 2024 г.

Тайылбыр бижик

10-11 класстарга тыва дылга ажылчын программада амгы үенин негелдезин езугаар ажылчын программаның тургузуун бижиирде, ортумак ниити өөредилгеге хамаарыштыр РФ-тиң ФКӨС-түң негелделеринге, сорулгаларынга даянып, Е.М.Куулар, Н.Д.Сувандии, С.Э.Лопсан оларның парлатканы “Тыва аас чогаалы болгаш литература” (Кызыл, 2023) деп чижек программазын удуртулга кылган.

Тыва школаларга, өөредилге черлеринге төрөөн дылды өөредири уругларның угаан-медерелин сайзырадырынга, оларны эки мөзү-шынарга кижизидеринге хөй таарымчалыг аргаларлыг. Төрөөн дылын шингээди алыры-өөреникчилерге өске эртемнерни билип албышаан, долгандыр турар амыдырал, бойдус билиглерин калбартып, улуг салгалдын дуржулгазын ажыглап билиринге чаңчыктырар.

Тыва дылды өөредиринин сорулгалары, кылыр ажылдары.

Сорулгалары:

-өөреникчилерге фонетика, лексика, сөс чогаадылгазы, грамматика (морфология, синтаксис), стилистикага тодаргай билиглерни бээр, алган билиглерин практика кырынга ажыглап билиринин мергежилдерин ,чанчылдарын хевирлээр;

-шын бижииринин, бижик демдектерин шын салырының быжыг чаңчылдарын бээр;

-алган теориялыг билиглеринге даянып, программа негелделеринге дууштур боттарынын бодалдарын аас, бижимел харылзаалыг чугаага илередири;

-литературлуг дылдың нормаларынга чаңчыктырар, сөс курлавырын байыдар, чугаазының культуразын бедидер;

-ниитилел амыдыралынга тыва дылдың ужур-дузазын, хөгжүлдезин, өске дылдар аразында ээлеп турар туружун бөдүүн билиглер-биле таныштырар;

-төрөөн дылынга камныг, сонуургалдыг, хандыкшылдыг болурунга кижизидер;

-өөреникчилерни номга, шын, медерелдиг, аянный номчуурунга сундулуг болурунга кижизидер, боттары боданып өөрениринге чаңчыктырар;

-мөзү-шынар, эстетика, куш-ажыл талазы-биле кижизидилгеге бүрүнү-биле ажыглаар;

-харыысалгалыг болурунга, өөредилгенин, куш-ажылдың сагылга-чурумунга кижизидер.

Бо сорулгаларны чедип алырда башкының ниити культурлуг деңнелин бедидери, дыл эртеми, методика, ниити педагогика, ИКТ, чаартылгалар талазы-биле белеткелин ургулчу бедидери, бодунун хулээлгезин харыысалгалыг, чогаадыкчы ёзу-биле күүседир.

10-11 класстарга тыва дыл эртемнин утказы болгаш тургузуу.

Школага тыва дыл эртемин (курузун) өөредиринин программазында фонетика, лексика, сөс чогаадылгазы, грамматика (морфология, синтаксис) дугайында билиглерни, шын бижииринин, бижик демдектерин шын салырынын чанчылдарын, аас, бижимел чугаанын чанчылдарын, стилистика элементилерин, дыл дугайында чамдык билиглерин киирген.

Төрөөн дылдың школа курузунда теориялыг билиглерин тыва дыл эртемнин база амгы уеде дыл эртемнин чедишкннерин барымдаалап тайылбырлаан.

Программа шуушкак принцип ёзугаар тургустунган. Чамдык берге, улуг темаларны (лексика, сөс чогаадылгазын) ангы-ангы класстарга чадаланчак өөредир көрдунген.

10 класска 9 класска ооренгенин катаптааш, «Тыва дыл-турк дылдарнын бирээзи», «Лексика болгаш фразеология», «Фонетика, графика, орфография», «Сөс тургузуу болгаш сөс чогаадылгазы», «Грамматика. Морфология» деп болуктерни ханыладыр ооренир .

11 класска 10 класска ооренгенин катаптааш, «Орфография-шын бижилге», «Синтаксис болгаш пунктуация», «Созуглел» деп эгелерин ооренир

Тыва Республиканың өөредилге албан черлеринге кол ниити өөредилгеге регионалдыг базистиг өөредилге планы ёзугаар тыва дыл эртемин универсалдыг профилдиг (вариант 2) угланышкынныг класстарга тыва дыл эртемин өөредир шактар үлелгезинин бердингени: 10 класска – неделяда 2 шак, чылда 68 шак; 11 класска – неделяда 2 шак, чылда 68 шак

10-11 класстарга тыва дыл эртемин ооредиринин кол угланышкыны, негелделери.

Программанын кол угланышкыны - школага тыва дыл эртемин (курузун) ооредиринин программазында фонетика, лексика, сөс чогаадылгазы, грамматика (морфология, синтаксис) дугайында билиглер, шын бижииринин болгаш бижик демдектерин шын салырынын чанчылдарын, аас

болгаш бижимел чугаанын чанчылдарын,стилистика элементилерин,дыл дугайында чамдык билиглерни киирген.

Торээн дылдын школа курузунда теориялыг билиглерни (медээлерни) тыва дыл эртеминин база амгы уеде дыл эртеминин чедишкиннерин барымдаалап тургускан.

Торээн дыл башкыларынын ажылынын **кол уг-шии** оореникчилерни литературлуг дылдын нормаларынга чанчыктырар,оларнын чугаазын,боданыр аргаларын сайзырадыры болур. Программада ооредилге материалын быжыг шингээттирери-биле катаптаашкынче чугула кичээнгейни угландырган.Чылдын эгезинде болгаш тончузунде ону чорударынга тускай шактар кордунген турар ужурлуг.

Программанын **кол негелдези**– тыва дыл кичээлдеринге ооредилге болгаш кижизидилге ажылын чангыс аай харылзаалыг чорудары.

Дыл – кижилернин аразында харылзажырынын чугула чепсээ, торээн дылынын байлак сос курлавырлыын,оон амыдыралга ужур-дузалыын практика кырында коргузери

Оореникчилернин билиглерни быжыг, меделдиг шингээдип алырын чедип алыры, торээн чугаазын сайзырадыры:чаа состерни, фразеологизмнерни, дылдын уран чечен аргаларын шингээттирери, состун утказын кожуруп ажыглаарынга мергежидери, сеткил-сагышты, бодалды, миннишкинни илередир дылды чедимчелиг ажыглаарынга чанчыктырары.

Практиктиг угланышкынын куштелдирери-шын бижилгенин чанчылдарын чедип алыры, дурумнерни чижектер-биле бадыткап, ажыглап билири.

Сос-биле ажылче кичээнгейни салыры: состерни тема аайы-биле тускай лексиктиг болуктерге чарары, олар-биле сос каттыжышкыннары, домактар тургузары, тывылган тоогун сайгарары, янзы-буру словарьлар-биле ажылдаары.

Чараштыр бижилгеже, состернин,домактарнын грамматиктиг сайгарылгаларынче болгаш мозу-шынарынын кижизидилгезинче кичээнгей салыры.

Тыва дыл эртемин өөредириниң түңнелдери

Өөредилгениң *бот-тускайлаң түңнелдери* өөреникчиниң үзел-бодалын бот-тодарадып, бот-сайзырадып, бо-углап билиринче, өөренириниң чугулазын, чаа билиглер шингээдип алырын меделдиди-биле угап билиринче, хөй чоннарның аразынга хууда болгаш хамааты туружун быжыглап, амыдыралчы планнарын тургузуп. Ону боттандыраынче угланган болур.

Предметтиг түңнелдер кижиниң ажыл-херээниң дараазында байдалдарынче: эртемниң спецификазын медресеп билип алырынче, чаа билиглерни чедип алырының янзы-бүрү аргаларын ажыглап шингээдиринче, теориялыг билиглерни амыдырал-биле холбап өөредиринче, эстетиктиг көрүштү хевирлээринче угланган болур.

Метапредметтиг түңнелдер өөреникчилерге чогаал эртемин өске эртемниң теория-практиктиг билиглери-биле чергелештир өөредиринче, өөренириниң бот-тускайлаң, коммуникативтиг (харылзаа тудуп, чугаалажып билириниң) регулятивтиг (бот-угланыышкынныг), чаа билиг алырының аргаларын шингээттиреринче угланган болур.

Тематиктиг планнаашкын 11 класс

№	Темалар болгаш эгелер	Шагы	Чугаа сайзырадылгазы	Хыналда ажыл
1	Дыл дугайында ниити билиглер	12	1	3
2	Синтаксис болгаш пунктуация	22	3	3
3	Чугаа стили	19	1	2
4	Чугаа культуразы	15	2	2
	Ниитизи-биле	68	7	10

Календарь-тематиктиг планнаашкын

№	Темазы	Шагы	Өөреникчилерниң ажыл-чорудулгазының хевирлери	хуусаазы	
				план	факт
Синтаксис болгаш пунктуация. Ниити шагы 21+6					
1	Синтаксистиң кол билиглери	1	Чаңгыс аймак кежигүннерни тодарадыр, бижикдемдектерин салыр. Чаңгыс аймак болгаш чаңгыс аймак эвес тодарадылгаларныылгаар. Тускайлаан болгаш тодарадыкчы сөстөрни тывар. Тускайлаан кежигүннерлиг домактарны бөдүүн,нарынчыттынмаан домактар кылдыр эде тургузар.Кириилде сөстерлиг, кириилде домактарлыг, адалгаларлыг домактарга бижик демдектерин салыр.Нарын домактың кезектериниң кызыгаарын тывар; нарындомакты чагырышкан болгаш чагырышпаан деп ылгаар.Чагырышпаан нарын домактарга чогуур бижик демдектеринсалыр. Чагырышпаан нарын домактың синтаксистигсайгарылгазын кылыр. Чагырышкан нарын домакта тайылбыр домактарның хевирлерин айтыр, оларның аразында холбажыр аргаларын тодарадыр. Чагырышкан нарын домактарга чогуур бижик демдектерин салыр. Бөдүүн домактарга болгаш нарын домактарга домак кежигүннериниң туружун сагыыр. Чагырышкан нарын домактың синтаксистиг сайгарылгазын кылыр. Нарын синтаксистиг конструкцияларның иштинде домактарның кызыгаарын, оларның аразында холбажыр аргаларын тодарадыр. Дорт болгаш доора чугааны аңгылаар, оларга чогуур бижик демдектерин салыр. Чогаадыкчы болгаш хыналда ажилдар. Немелде онаалгаларлыг диктант. Угаап боданышкын хевиринге чогаадыг «Мээң авам	04.09	
2	Пунктуацияның кол билиглери	1		07.09	
3	Сөс каттыжышкыны, ооң бөлүктери	1		11.09	
4	Бөдүүн болгаш нарын сөс каттыжышкыннары	1		14.09	
5	Синтаксистиг харылазаалар	1		18.09	
6	Сөс каттыжышкынын сайгарар чуруму	1		21.09	
7	Домактың чугула шынарлары	1		25.09	
8	Домакта сөстөрниң туружу	1		28.09	
9	Бөдүүн домактар	1		02.10	
10	Домактың тускайлаан кежигүннери	1		05.10	
11	Чагырышпаан нарын домак	1		09.10	
12	Чагырышкан нарын домак	1		12.10	
13	Домактың тускайлаан кежигүннери	1		16.10	
14	Нарын домактың хевирлери	1		19.10	
15	Чагырышпаан нарын домак	1		23.10	
16	Чагырышпаан нарын домакка бижик демдектери	1		26.10	
17	Чагырышкан нарын домак	1		06.11	

18	Чагырышкан нарын домакта тайылбыр домактың хевирлери	1	онзагай». Кыска чогаадыг «Келир үеде мээң мергежилим». Шинчилел ажылы «Тыва болгаш орус дылдарда чаңгыс-составтыг домактар». Төлевилел камгалалы «Бөдүүн домак дугайында». Сөзүглел-биле ажыл. Бердинген сөзүглелге чогуур бижикдемдектерин салыр. Белеткеп каан сөзүглелге бижик демдектерин салыр, частырыгларын эдер.	09.11	
19	Чагырышкан нарын домакка бижик демдектери	1		13.11	
20	Нарын синтаксистиг конструкция	1		16.11	
21	Нарын домактың синтаксистиг сайгарылгазы	1		20.11	
22	Дорт чугаа	1		23.11	
23	Чогаадыкчы болгаш хыналда ажылдар. Немелде онаалгаларлыг диктант	1		27.11	
24	Угаап боданыышкын хевиринге чогаадыг. Кыска чогаадыг	1		30.11	
25	Шинчилел ажылы «Тыва болгаш орус дылдарда чаңгыс составтыг домактар»	1		04.12	
26	Төлевилел камгалалы «Бөдүүн домак дугайында»	1		07.12	
27	Сөзүглел-биле ажыл	1		11.12	
Чугаа стили Ниити шагы – 23+3					
28	Эртем стили	1	Публицистика (парлалга) стилиниң шынар демдектерин айтыр. Парлалга стилиниң лексика болгаш синтаксис талазы-биле оназагай талаларын айтыр, эртем терминнерин ажыглаар. Парлалга стилиниң жанрларынга сөзүглелдер тургузар: медээ дамчыдары (демдеглел, интервью, репортаж, отчет), сайгарылгалыг (статья, рецензия), Чечен чогаал стилинге ажыглаар дылдың аргаларын, сөстөр, домактарның стиль талазы-биле	14.12	
29	Албан-херек стили, ооң онзагай демдектери	1		18.12	
30	Албан-херек стилиниң хевирлери	1		21.12	
31	Албан-херек бижиктери	1		25.12	
32	Протокол	1		28.12	
33	Резюме.	1		15.01	

34	Портфолио долдурары	1	ажыглалын тодарадыр Албан-херек стилиниң жанрларын бижип билир. Чечен чогаал стилинге хамаарышкан сөзүглелдин сайгарылгазын кылыр. Чогаадыкчы болгаш ыналда ажылдар.Шилилге диктант. Чогаадыг. Стильдерниң кайы-бир хевирин ажыглавышаан, «Бойдус чаңы болчумча чок», «Тооруктуг долгай тандым долганзымза, тодар-ла мен...», «Суурумнуң ыдыктыг чери» деп темаларның кайы-бирээзинге (өөреникчиниң шилилгези- биле) бижиир. Төлевилел камгалалы «Сөзүглелдин уран-чечени»(өөреникчиниң шилилгези- биле)	18.01	
35	Публицистика стилиниң онзагай демдектери	1		22.01	
36	Публицистика стилиниң хевирлери	1		25.01	
37	Эссе	1		29.01	
38	Фельетон	1		01.02	
39	Очерк	1		05.02	
40	Публицистика стилиниң сайгарылгалыг жанрлары.	1		08.02	
41	Статья	1		12.02	
42	Үнелел	1		15.02	
43	Рецензия	1		19.02	
44	Публицистика стилиниң медээ дамчыдар жанрлары	1		22.02	
45	Интервью	1		26.02	
46	Репортаж	1		01.03	
47	Аас-биле дыңнадыг, ооң хевирлери	1		05.03	
48	Чечен чогаал стили	1		08.03	
49	Уран-чечен аргалар	1		12.03	
50	Стилистиктиг фигуралар	1		15.03	
51	Чогаадыкчы болгаш хыналда ажылдар. Шилилге диктант	3		19.03	
52	Чогаадыг			22.03	
53	Төлевилел камгалалы			02.04	
Чугаа культуразы. Ниити шагы 11+4					
54	Чугаа культуразы - лингвистиканың бир адыры	1	Чугаалажылга үезинде чугаа культуразының чамдык айтырыгларын ылгаар болгаш шын ажыглаар:	05.04	

55	Чугаа культуразының кол талалары	1	нормажиттыңан, коммуникативтиг, чугаа этиказын сагыыры. Номчулга Бодунуң болгаш өске кижиниң чугаазының тургузуунхайгаараар, сайгарар, үнелээр. Хөй улус мурнунга мурнунга чүве чугаалап тура, литературлуг дылдың нормаларын сагыыр. Мергежилгелер кылып тура, тыва дылдың орфоэпия, лексика, грамматика, стиль талазы-биле нормаларын сагыыр. Чогаадыкчы болгаш хыналда ажилдар. Чогаадыг-эссе: «Кандыг чугааны эки дээрил?» Угаап боданыышкын хевиринге чогаадыг: «Литературлуг норма дээрге ...». Шинчилел ажылы. «Чугаа этикедин сагыыры – кижиниң ниити культуразының демдээ». Немелде онаалгаларлыг түңнел хыналда диктант.	09.04	
56	Дылдың нормалары болгаш хүлээлгелери	1		12.04	
57	Тыва литературлуг дылдың нормалары	1		16.04	
58	Стилистиктиг нормалар	1		19.04	
59	Аас чугаа культуразы	1		23.04	
60	Бижимел чугаа культуразы	1		26.04	
61	Бодунуң болгаш өске кижиниң чугаазын үнелээри	1		30.04	
62	Хөй улус мурнунга чүве чугаалаарының культуразы	1		03.05	
63	Чугаа этикединиң онзагайы	1		07.05	
64	Албан ёзузу-биле харылзажырының культуразы	1		10.05	
65	Чогаадыг-эссе: «Кандыг чугааны эки дээрил?»	1		14.05	
66	Угаап боданыышкын хевиринге чогаадыг: «Литературлуг норма дээрге ...»	1		17.05	
67	Шинчилел ажылы. «Чугаа этикедин сагыыры – кижиниң ниити культуразының демдээ»	1		21.05	
68	Немелде онаалгаларлыг түңнел хыналда диктант	1		24.05	
	Ниити шагы:	68			

Пронумеровано, прошнуровано
и скреплено печатью
Директор школы: _____ /Кыргыс И.Д./

